

суб'єктивні фактори досягнення вершин розвитку кожного учня зокрема й команди в цілому. Процес підготовки й участі в турнірі – два рівноправних етапи в роботі вчителя. Всю роботу можемо розбити на декілька етапів.

Крок 1. Формування команди. Під час цього етапу відбувається інформування старшокласників навчального закладу про ВТЮІ; проведення конкурсного відбору; проведення тренінгів серед кандидатів у команду. Кандидати ознайомлюються з правилами ВТЮІ, вимогами до членів команди, пишуть пробні доповіді.

Крок 2. Розподіл тем із врахуванням досвіду, інтересів, індивідуальних особливостей та рівня підготовленості учнів.

Крок 3. Індивідуальна робота над розробками тем. Вона передбачає:

- накопичення матеріалів та їх вивчення;
- спільну з учнями розробку структури доповідей;
- роботу у шкільній та обласній бібліотеках, з Інтернет-джерелами.

Крок 4. Попередній захист, який передбачає

- організацію активного обговорення з етапом питань та відповідей. Доповідачі повинні виявити глибину своїх знань із теми і правильність обраної структури, а «опоненти» – уміння «вести вогонь» по доповідачу, ставити влучні питання;
- написання доповідей та їх вдосконалення після обговорення з учителем (учителями).

Крок 5. Підбір додатків, наочності, карт.

Крок 6. Тренування членів команди в ролі опонента та рецензента, тренінги командної гри, використання елементів технології «Дебати».

Крок 7. Участь в обласному турі ВТЮІ (якщо такий проводиться в області).

Крок 8. Участь у фінальному етапі ВТЮІ.

Крок 9. Підбиття підсумків передбачає аналіз гри команди в цілому, кожного гравця зокрема.

Висновки. Таким чином, крок за кроком відбувається всебічна підготовка команди та

кожного її учасника. Мета – досягти високої історичної, практичної, теоретичної, психологічної готовності, методологічної компетентності.

Після участі у ВТЮІ учні розширюють сферу власної діяльності: стають лідерами учнівських, а потім і студентських колективів, спікерами під час ділових ігор, активніше займаються самоосвітою, розширюють свій кругозір, беруть участь у конференціях, урізноманітнюють свою навчальну та громадську діяльність. Всі матеріали, узагальнені під час підготовки до турніру, і самі доповіді дають можливість використовувати їх на уроках.

Список джерел:

1. Ананьев, Б.Г. О проблемах современного человекознания / Б.Г.Ананьев. – М.: Наука, 1977.
2. Вострова, М.А. Акмеологический подход педагога к управлению качеством дополнительного образования детей / М.А.Вострова. – СПб., 2003.
3. Гадецький, М.В., Хлебнікова, Т.М. Організація навчального процесу в сучасній школі / М.В.Гадецький, Т.М. Хлебнікова. – Харків.: Ранок, 2003.
4. Кларин, М.В. Педагогическая технология в учебном процессе (анализ зарубежного опыта) / М.В. Кларин. – М.: Знание, 1989.
5. Колеченко, А.К. Энциклопедия педагогических технологий / А.К. Колеченко. – Санкт-Петербург.: Каро, 2002.
6. Селевко, Г.К. Современные образовательные технологии / Г.К. Селевко. – М.: Народное образование, 1998.
7. Торренс, Э.П. Психология общих способностей.
8. Хуторский, А.В. Ключевые компетенции. Технология конструирования / А.В.Хуторский // Народное образование. – № 5. – 2003.
9. Фергюсон, А. Опыт истории гражданского общества / А.Фергюсон. – М., 2000.
10. Фромм, Э. Психоанализ и этика / Э.Фромм. – М.: АСТ. – 1998.
11. Шамова, Т.И., Давыденко, Т.М., Шибанова, Г.Н. Управление образовательными системами / Т.И.Шамова и др. – М., 2002.

СМУЛЬСЬКА А.В.,

старший викладач кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету Харківського
національного університету ім.В.Н. Каразіна

УДК 378

АКМЕОЛОГІЧНІ ЗНАННЯ ТА УМІННЯ МАЙБУТНІХ ПРАВОЗНАВЦІВ ЯК ЗМІСТОВА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ

У статті звертається увага на те, що результативність професійного саморозвитку майбутніх правознавців залежить від того, настільки вони оволодівають акмеологічними знаннями і вміннями в навчально-виховному процесі класичного університету.

Ключові слова: акмеологія, культура, знання, вміння, майбутні правознавці.

В статті обращается внимание на то, что результативность профессионального саморазвития будущих правоведов зависит от того, насколько они овладевают акмеологическими знаниями и умениями в учебно-воспитательном процессе классического университета.

Ключевые слова: акмеология, культура, знания, умения, будущее правоведы.

The article discusses the idea that jurists-to-be are as successful in their professional self-development as it is allowed by the level of acmeological knowledge and skills they acquire when studying in a classical university.

Key words: acmeology, culture, knowledge, skills, jurists-to-be.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями.

Сучасний правознавець демократичної країни все частіше ототожнюється з самореалізованою, успішною людиною, якій притаманні прагнення постійного самовдосконалення й саморозвитку. Як відомо, процеси самовдосконалення, саморозвитку, самореалізації особистості лежать в основі формування її акмеологічної культури. У підготовці правознавців у ВНЗ України ще недостатньо реалізуються ідеї акмеології, педагогічної акмеології, з позиції яких змінюються уява про роль таких працівників у сучасному суспільстві та значущість їх самовдосконалення у правовій діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Останнім часом з'явилися праці, в яких акмеологічна культура особистості розглядається як невід'ємний складник професіоналізації персоналу [3].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. У виконаних дослідженнях з питань формування акмеологічної культури особистості відсутня характеристика акмеологічних знань і умінь фахівців, зокрема і правознавців.

Формулювання цілей статті (постановка завдання): схарактеризувати акмеологічні знання та уміння майбутніх правознавців, якими вони оволодівають у навчально-виховному процесі класичного університету.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Поняття «компетентний фахівець» – який має достатні знання в певній галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; який спирається на знання; кваліфікований; який має певні повноваження; повноправний, повновладний, а компетенція означає добру обізнаність із чим-небудь; коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи [4, с. 874]. Культура є сукупністю матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії, рівень розвитку суспільства у певну епоху – це те, що створюється для задоволення духовних потреб людини, рівень, ступінь досконалості будь-якої галузі господарської або розумової діяльності [5, с. 33].

У дослідженні дотримуємося суттєвих положень про культуру, педагогічну культуру вчителя дослідниці В. Гриньової [2, с. 115], оскільки

її глибоке наукове обґрунтування дає змогу бути базовим у вивченні питань культури будь-яких фахівців. У роботі визначаємо поняття акмеологічної культури майбутніх правознавців як системне утворення, що являє собою єдність цінностей, знань, умінь, між якими існують певні зв'язки та відношення, які формуються, реалізуються та вдосконалюються в навчально-виховному процесі та спілкуванні.

Акмеологічні теоретичні знання є необхідними для формування акмеологічної культури майбутніх правознавців (терміни, поняття, правила, закони, наслідки законів, наукові факти, принципи, постулати, аксіоми, гіпотези, наукові теорії та ідеї). До таких знань зараховуємо знання про акмеологію як науку про закономірності досягнення максимальної досконалості, її дефеніції; акме як найвищу точку розвитку людини; розвиток людини як процес росту, розмаху, розквіту, процвітання, рух, хід, поступ, освіченість, рівень; саморозвиток як розумовий або фізичний розвиток людини, якого вона досягає самостійними заняттями, вправами, розвиток когось, чогось власними силами, без впливу, сприяння будь-яких зовнішніх сил, принципи акмеології – розвитку, цінності, гуманізму, суб'єкта діяльності, життєдіяльності, потенційного та актуального, моделювання, оптимальності, операційно-технологічного принципу, зворотнього зв'язку, цілісності, інтегративності.

Знання-засоби – сприяють формуванню акмеологічних умінь, виконанню певних дій, операцій (прикладні операції мислення, експериментальні знання методів і процедур), уявимо їх як знання про лонгитюдний і біографічний методи, акмеологічний опис, порівняльний аналіз високопродуктивної і малопродуктивної професійної діяльності, складання професіограми, психограми, акмеограми, акмеологічних тренінгів, акмеологічного моніторингу, знайомство з акмеологічними технологіями.

Враховуючи той факт, що найвищою цінністю є людина, майбутнім правознавцям необхідно оволодівати знаннями про природу людини. Знання-цінності – визначають ставлення майбутніх правознавців до себе, оточуючої дійсності, уявимо їх як знання про теорії особистості, індивідуальність, акмеологічний, аксіологічний, особистісно-діяльнісний підходи до професійної підготовки фахівців права.

Зміст акмеологічних знань доповнює гуманітарний компонент як комплекс відомостей

про цілісну людину з психології, педагогіки, соціології, управління; інтеграції знань про людину соціокультурної спрямованості з фізіологією, генетикою, андрагогікою, геронтологією, психосоматикою, дає комплексне гуманітарне знання про еволюційний розвиток людини у її біологічному, історичному, індивідуальному становленні. Предметом гуманітарного пізнання стають феноменологія, закономірності, детермінанти, чинники, механізми, умови, способи індивідуального і професійного розвитку суб'єкта діяльності.

Акмеологічна культура майбутніх правознавців тісно переплітається з правовою компетентністю особистості, сутність якої становлять знання: загальноправові (знання законів, норм, що діють у державі й освіті), фахові (знання правового потенціалу навчальних дисциплін для правової освіти й виховання), політичні (знання про тип держави, політичне облаштування суспільства, політичні організації та виборчу систему), управлінські (знання з основ теорії управління), виховні (знання закономірностей і принципів організації правового виховання), психологічні (знання загальних характеристик особистості, форм і методів впливу на неї).

Акмеологічні уміння вибудовуються на основі інтелектуальних, комунікативних уміннях сприяти вирішенню конфліктних ситуацій, уміннях публічного виступу та уміннях самості [4, с. 244-253].

До інтелектуальних умінь правознавця зарахуємо уміння спостерігати за явищами суспільного життя, збирати й обробляти дані, уміння віднаходити необхідну інформацію, структурувати її, уміння виділяти суперечності й формулювати проблему, критично аналізувати й узагальнювати інформацію правового характеру, оцінювати її, порівнювати факти та різні точки зору.

Комунікативні уміння правознавця представимо як комунікативно-мовленнєві (володіти словниковим запасом правничої діяльності, реалізовувати нормативи ділової мови в усному й писемному професійному мовленні), інформаційно-інструментальні (володіти різними формами презентації інформації, встановлювати контакт з співрозмовником), організаційно-технологічні (приймати позицію співрозмовника, розуміти його життєві проблеми), невербальні (використовувати жести, адекватні ситуації спілкування), інформаційно-пошукові уміння (розширювати інформацію за допомогою Інтернету, брати участь у тематичних телеконференціях).

Уміння сприяти вирішенню конфліктних ситуацій є важливим у роботі юриста, оскільки позови до судів, звернення до адвокатів мають, в основному, конфліктний характер. Звичайно конфліктні ситуації мають вирішувати позивачі та

відповідачі, але правознавець стає співучасником такої ситуації. І тому він має сприяти якомога швидшому, гуманному вирішенню конфліктних ситуацій. Під час вирішення міжособистісних конфліктних ситуацій правознавцеві необхідно знати причини виникнення міжособистісних конфліктів: поділ загального об'єкта домагань, приниження почуття власної гідності, невинуватість рольових очікувань, відсутність цікавої справи, перспективи, предметно-ділові розбіжності, розходження норм спілкування та поведінки, конфлікт миттєвої емоційної розрядки, відсутність психологічного сумісництва людей, примусовий перегляд та зміни відносин, що склалися, конфлікт цінностей. Конкретизуємо уміння розв'язувати конфлікти: встановлення справжніх учасників конфліктів, виявлення причин, мети, мотивів, особливостей сторін, що конфліктують, вивчення існуючих міжособистісних взаємин учасників конфлікту, розгляд способів вирішення конфліктної ситуації, прийняття рішення про оптимальні способи вирішення конфліктної ситуації [1, с. 70-86].

Робота адвоката, судді, прокурора вимагає уміння публічно виступати, що у певній мірі пов'язане з самопрезентацією, акмеологічною позицією. З точки зору соціальної психології, самопрезентація у студентському віці має особливе значення, оскільки розкриває альтернативи вибору актів самовиявлення й самоствердження. Саме у цьому віці процес самопрезентації набуває не лише соціально-психологічної змістовності через ідентифікацію особистості із певними соціальними групами, але й особистісну – можливість утвердження позитивного «Я» як у власних очах, так і з боку іншої людини.

Сутність акмеологічної позиції майбутніх правознавців полягає у прагненні досягати позитивних самозмін у професійній підготовці, ставленні до людини як найвищої цінності, орієнтуванні на дотримання морально-етичних і законодавчих правил у роботі з людьми. Позиція досягнення акме є результатом ціннісно-смиислового самовизначення особистості, її орієнтування на вибір пріоритетних цінностей здоров'я, життєвого успіху, гуманістичної моралі. Акмеологічна позиція інтегрує в собі такі суттєві характеристики, як установка на вільний і самостійний вибір, власне ставлення до реальних цінностей: успіху, активності, досягнень.

У публічному виступі виявляється не лише акмеологічна позиція юриста, але й авторитет як властивість, що визнається іншими людьми. Сформуванню авторитету допомагає практика оволодіння майбутніми правознавцями тактом, індивідуальним стилем спілкування, професійною майстерністю, акмеологічною компетентністю. Змістом публічного виступу є відстоювання власної

точки зору щодо способів вирішення конфліктної ситуації у закладах юриспруденції.

Майбутнім правознавцям також слід оволодівати *уміннями організації і проведення індивідуальної бесіди* з клієнтами, в результаті якої відбувається контактна взаємодія. Такі уміння пов'язані з уміннями самоорганізації та саморегуляції, оскільки робота з клієнтами вимагає розумових і вольових зусиль, високої організованості й терплячості. Високу ефективність має методика контактної взаємодії, запропонована Л. Філоновим [5, с. 254-256], головними тезами якої є:

- довірливе спілкування не може бути нав'язаним, воно має бути природним бажанням іншої сторони;
- процес спілкування, встановлення контакту проходить певні етапи розвитку (стадії спілкування);
- процес взаємодії має розвиватися послідовно, а перехід до іншої стадії повинен здійснюватися за наявності певних ознак.

Розглянемо стадії контактної взаємодії на прикладі спілкування юриста з клієнтом.

Досягнення домовленості – перша розмова з клієнтом має тривати певний час, оскільки до правознавців люди приходять збентежені, невпевнені або занадто впевнені у своїй правоті, роздратовані. Юрист має з клієнтом дійти згоди співпрацювати, переконати його в тому, що буде намагатися допомогти вирішити проблему, викликати довіру в людини, яка потребує юридичної підтримки. Майстерність юриста полягає в тому, що він буде ставити запитання, на які клієнт даватиме тільки позитивні відповіді.

Пошук спільних інтересів – юрист і клієнт намагаються знайти спільні точки дотику в поглядах, розумінні ситуації, що склалася.

Взаємсприйняття з метою подальшого обговорення особистих справ відбувається лише в тому випадку, коли будуть задоволені обидві сторони. Зацікавленість юриста полягає в тому, щоб успішно вирішити ситуацію, дотримуючись законності й бажань клієнта. Клієнт має переконатися в правильності його вимог і співставити свої бажання та результат переговорів з положеннями нормативних законодавчих баз.

Виявлення якостей клієнта, небезпечних для взаємодії відбувається під впливом толерантного ставлення юриста до клієнта. Правознавці мають чітко знати індивідуальні, вікові, гендерні особливості клієнтів.

Реалізація способів індивідуального впливу і взаємної адаптації полягає в тому, що юрист може пропонувати власні аспекти правничих дій, які можуть змінити ситуацію на краще. Правознавець,

певною мірою познайомившись з клієнтом, відчуває впевненість у взаємодії, співпраці, може прогнозувати вихід із ситуації, що склалася.

Погоджена взаємодія є результатом співпраці юриста з клієнтом, виражене рішення працювати разом задля успіху, глибока переконаність та довіра до професії правознавця.

До акмеологічних умінь зарахуємо *уміння правознавців створювати ситуацію успіху*. У ситуації успіху юрист і його клієнт опиняються перед вибором мети, засобів її досягнення, що сприяє виявленню відповідальності та справедливості у прийнятті рішень, гуманістичної точки зору, установки на співпрацю з органами правосуддя. Ситуація успіху дозволяє пережити радість, задоволення від того, що переміг професіоналізм і професійна майстерність правознавців.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших пошуків у даному напрямку. У професійній підготовці майбутніх правознавців формування акмеологічної культури є можливим за умови оволодіння ними акмеологічними знаннями та уміннями. У подальшому доцільно було б розробити прийоми, методи, форми, що сприяють ефективному формуванню акмеологічної культури правознавців у навчально-виховному процесі класичного університету.

Список джерел:

1. Андриади, И.П. Основы педагогического мастерства: учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений [Текст] / И.П. Андриади. – М.: Академия, 1999. – 160 с.
2. Гриньова, В.М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти) [Текст] / В.М. Гриньова. – Х.: Основа, 1998. – 300 с.
3. Деркач, А.А. Акмеологическая культура личности: содержание, закономерности, механизмы развития [Текст] / А.А. Деркач, Е.В. Селезнева. – М.: Изд-во Москов. психолого-социального института; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2006. – 496 с.
4. Новый тлумачний словник української мови: у 3-х т. [Текст] / укладачі В.Яременко, О. Сліпушко. – К.: Аконтіт, 2008. – Т. 1. – 874 с.
5. Новый тлумачний словник української мови: у 3-х т. [Текст] / укладачі В. Яременко, О. Сліпушко. – К.: Аконтіт, 2008. – Т. 2. – 336 с.
6. Рибалко, Л.С. Методолого-теоретичні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя (акмеологічний аспект): монографія / Л.С. Рибалко. – Запоріжжя: ЗДМУ, 2007. – 447 с.
7. Филонов, Л.Б. Стратегия контактного взаимодействия и проявления личности / Л.Б. Филонов // Психологические проблемы социальной регуляции поведения / под ред. Е.В. Шороховой, М.И. Бобневой. – М., 1976. – С.298-318.